

Lieta C-530/23 [*Baralo*]ⁱ**Lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu kopsavilkums saskaņā ar Tiesas Reglamenta 98. panta 1. punktu****Iesniegšanas datums:**

2023. gada 17. augusts

Iesniedzējtiesa:*Sąd Rejonowy we Wrocławku (Polija)***Datums, kurā pieņemts iesniedzējtiesas nolēmums:**

2023. gada 17. augusts

Apsūdzētais kriminālprocesā:

KP

Pamatlietas priekšmets

Kriminālprocess pret personu, kas atrodas psihiatriskā ārstēšanā un kas tiek turēta aizdomās par narkotisko vielu glabāšanu un transportlīdzekļa vadīšanu šādu vielu ietekmē.

Prejudiciālā jautājuma priekšmets un juridiskais pamats

Eiropas Savienības tiesību aktu interpretācija saistībā ar procesuālajām garantijām attiecībā uz advokāta pieejamību neaizsargātai personai vai personai, kas ir īpaši grūtos apstākļos – Valsts tiesību normu saderība ar Savienības tiesībām – Tiesības vai pienākums nepiemērot valsts tiesību normas, kas ir pretrunā direktīvām – Iespēja tieši piemērot direktīvu – Tiesības vai pienākums kriminālprocesā neņemt vērā pierādījumus, kas iegūti, pārkāpjot direktīvas noteikumus – Prokurora pienākumi, ņemot vērā efektīvu tiesisko aizsardzību – Tiesību normu, ar kurām tieslietu ministram tiek piešķirtas pilnvaras dot saistošus rīkojumus prokuroriem, saderība ar Savienības tiesībām – Līguma par Eiropas Savienības darbību 267. pants

ⁱ Šis lietas nosaukums ir izdomāts. Tas neatbilst neviena lietas dalībnieka reālajam personvārdam vai nosaukumam.

Prejudiciālie jautājumi

1. Vai Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas (ES) 2016/1919 (2016. gada 26. oktobris) par juridisko palīdzību aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem kriminālprocesā un pieprasītajām personām Eiropas apcietināšanas ordera procesā 2. panta 1. punkta b) apakšpunkts, 4. panta 5. punkts un 9. pants saistībā ar tās 18., 19., 24., un 27. apsvērumu, skatot tos kopsakarā ar Eiropas Parlamenta Direktīvas (ES) 2013/48/ES (2013. gada 22. oktobris) par tiesībām uz advokāta palīdzību kriminālprocesā un Eiropas apcietināšanas ordera procesā, par tiesībām uz to, ka pēc brīvības atņemšanas informē trešo personu, un par tiesībām, kamēr atņemta brīvība, sazināties ar trešām personām un konsulārajām iestādēm 3. panta 2. punkta a) un c) apakšpunktu un 3. panta 3. punkta a) apakšpunktu, kā tas interpretēts atbilstīgi Komisijas Ieteikuma (2013. gada 27. novembris) par procesuālajām garantijām neaizsargātām personām, kas ir aizdomās turētās vai apsūdzētās personas kriminālprocesā 6., 7., 11., 13. iedaļai, ir jāinterpretē tādējādi, ka ar tiem ir ieviesta imperatīva tiesību norma, kam ir tieša iedarbība un ar ko nav atļauts veikt neaizsargātas personas nopratināšanu bez aizstāvja klātbūtnes situācijā, kad pastāv objektīvi faktiskie pamati juridiskās palīdzības piešķiršanai, ja tajā pašā laikā izmeklēšanas iestāde bez nepamatotas kavēšanās un pirms attiecīgās personas [*in concreto* neaizsargātas personas] nopratināšanas policijā, citā tiesībsargāšanas iestādē vai tiesu iestādē vai pirms konkrētu izmeklēšanas vai pierādījumu vākšanas darbību veikšanas nepiešķir juridisko palīdzību (tostarp *ad hoc* vai pagaidu juridisko palīdzību) pēc savas iniciatīvas[?]

2. Vai Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas (ES) 2016/1919 (2016. gada 26. oktobris) par juridisko palīdzību aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem kriminālprocesā un pieprasītajām personām Eiropas apcietināšanas ordera procesā 2. panta 1. punkta b) apakšpunkts, 4. panta 5. punkts un 9. pants saistībā ar 18., 19., 24., un 27. apsvērumu, skatot tos kopsakarā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas (ES) 2016/1919 (2016. gada 26. oktobris) par juridisko palīdzību aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem kriminālprocesā un pieprasītajām personām Eiropas apcietināšanas ordera procesā īstenošanu 1. panta 2. punktu, kā tas interpretēts atbilstīgi Komisijas Ieteikuma (2013. gada 27. novembris) par procesuālajām garantijām neaizsargātām personām, kas ir aizdomās turētās vai apsūdzētās personas kriminālprocesā 6., 7., 11., 13. iedaļai, lai gan ir faktiski iemesli veikt tūlītēju noteikšanu, ir jāinterpretē tādējādi, ka nenoteikt iespējamo neaizsargātību vai neatzīt personu par iespējami neaizsargātu, nenodrošināt iespēju apstrīdēt novērtējumu par šo personu iespējamo neaizsargātību un tās noteikšanu, kā arī neiecelt personai valsts nodrošinātu aizstāvi pēc iestādes iniciatīvas un bez nepamatotas kavēšanās ir nepieņemami visos gadījumos lietās par noziedzīgiem nodarījumiem, par kuriem draud brīvības atņemšanas sods, un ka neaizsargātības nenoteikšanas un valsts nodrošināta aizstāvja nepiešķiršanas apstākļi ir skaidri jānorāda principā apstrīdamā lēmumā par nopratināšanas veikšanu bez advokāta klātbūtnes[?]

3. Vai Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas (ES) 2016/1919 (2016. gada 26. oktobris) par juridisko palīdzību aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem

kriminālprocesā un pieprasītajām personām Eiropas apcietināšanas ordera procesā 2. panta 1. punkta b) apakšpunkts, 4. panta 5. punkts un 9. pants saistībā ar 18., 19., 24., un 27. apsvērumu, skatot tos kopsakarā Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas (ES) 2016/1919 (2016. gada 26. oktobris) par juridisko palīdzību aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem kriminālprocesā un pieprasītajām personām Eiropas apcietināšanas ordera procesā īstenošanu 1. panta 2. punktu, kā tas interpretēts atbilstīgi Komisijas Ieteikuma (2013. gada 27. novembris) par procesuālajām garantijām neaizsargātām personām, kas ir aizdomās turētās vai apsūdzētās personas kriminālprocesā 3. iedaļas 7. punktam, ir jāinterpretē tādējādi, ka tas, ka dalībvalsts nav paredzējusi neaizsargātības prezumpciju kriminālprocesā, ir jāinterpretē tādējādi, ka aizdomās turētajam tiek liegta iespēja izmantot garantijas, kas paredzētas Parlamenta un Padomes Direktīvas (ES) 2016/1919 (2016. gada 26. oktobris) par juridisko palīdzību aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem kriminālprocesā un pieprasītajām personām Eiropas apcietināšanas ordera procesā 9. pantā, kā tas interpretēts atbilstīgi Komisijas Ieteikuma (2013. gada 27. novembris) par procesuālajām garantijām neaizsargātām personām, kas ir aizdomās turētās vai apsūdzētās personas kriminālprocesā 11. iedaļai, un no tā izriet, ka tiesībaizsardzības iestādēm šādā situācijā ir pienākums tieši piemērot direktīvas normas[?]

4. Ja atbilde uz vismaz vienu no 1., 2. un 3. punktā uzdotajiem jautājumiem ir apstiprinoša, vai abu iepriekš minēto direktīvu normas ir jāinterpretē tādējādi, ka tās nepieļauj tādu valsts tiesisko regulējumu kā:

a) Kriminālprocesa kodeksa 301. panta otrais teikums, kurā ir noteikts, ka tikai pēc aizdomās turētā lūguma viņa nopratināšana notiek, piedaloties ieceltajam aizstāvim, bet aizstāvja neierašanās uz aizdomās turētā nopratināšanu neliedz veikt nopratināšanu;

b) Kriminālprocesa kodeksa 79. panta 1. punkta 3. un 4. apakšpunkts, saskaņā ar kuru kriminālprocesā apsūdzētajam (aizdomās turētajam) ir vajadzīgs aizstāvis, ja ir pamatotas šaubas par to, vai nodarījuma izdarīšanas brīdī viņš spēja apzināties nodarījuma nozīmi vai vadīt savu rīcību vai šī spēja bija būtiski traucēta un ja ir pamatotas šaubas par to, vai viņa garīgās veselības stāvoklis ļauj viņam patstāvīgi un saprātīgi piedalīties vai aizstāvēties procesā[?]

5. Vai Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2013/48/ES (2013. gada 22. oktobris) par tiesībām uz advokāta palīdzību kriminālprocesā un Eiropas apcietināšanas ordera procesā, par tiesībām uz to, ka pēc brīvības atņemšanas informē trešo personu, un par tiesībām, kamēr atņemta brīvība, sazināties ar trešām personām un konsulārajām iestādēm 3. panta 2. punkta a) apakšpunkts, skatot to kopsakarā ar 3. panta 3. punkta b) apakšpunktu, saistībā ar direktīvu prioritātes un tiešas iedarbības principu, uzliek pirmstiesas iestādēm, tiesām un visām valsts iestādēm pienākumu neņemt vērā valsts tiesību normas, kas nav saderīgas ar direktīvu, tādās kā ceturtajā jautājumā uzskaitītās, un tāpēc – transponēšanas termiņa beigu dēļ –, aizstāt valsts normu ar minētajām direktīvas tiešas iedarbības normām[?]

6. Vai Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas (ES) 2016/1919 (2016. gada 26. oktobris) par juridisko palīdzību aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem kriminālprocesā un pieprasītajām personām Eiropas apcietināšanas ordera procesā 2. panta 1. punkta b) apakšpunkts, 4. panta 5. punkts un 9. pants saistībā ar 19., 24. un 27. apsvērumu, ir jāinterpretē tādējādi, ka – ja nav pieņemts lēmums piešķirt vai nav piešķirta juridiskā palīdzība neaizsargātai personai vai personai, attiecībā uz kuru pastāv neaizsargātības prezumpcija atbilstīgi Komisijas Ieteikuma (2013. gada 27. novembris) par procesuālajām garantijām neaizsargātām personām, kas ir aizdomās turētās vai apsūdzētās personas kriminālprocesā (2013/C 378/02) 3. iedaļas 7. punktam, un pēc tam, ņemot vērā to, ka policija vai cita tiesībsargāšanas iestāde ir veikusi izmeklēšanas pasākumus ar šādas personas piedalīšanos, tostarp pasākumus, kurus nevar atkārtot tiesā –, valsts tiesai, kas izskata lietu kriminālprocesā, kā arī jebkurai citai valsts iestādei, kas īsteno tiesu varu (t.i., pirmstiesas iestādēm), ir pienākums **neņemt vērā valsts tiesību normas, kas nav saderīgas ar šo direktīvu**, tādās kā ceturtajā jautājumā uzskaitītās normas, un tādēļ pēc transponēšanas termiņa beigām aizstāt valsts tiesību normu ar direktīvas tiešas iedarbības normām[,] pat ja šāda persona pēc izmeklēšanas pabeigšanas un prokurora apsūdzības celšanas tiesā ir iecēlusi sevis izraudzīto aizstāvi[?]

7. Vai Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas (ES) 2016/1919 (2016. gada 26. oktobris) par juridisko palīdzību aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem kriminālprocesā un pieprasītajām personām Eiropas apcietināšanas ordera procesā 2. panta 1. punkta b) apakšpunkts, 4. panta 5. punkts un 9. pants saistībā ar 19., 24., un 27. apsvērumu, skatot tos kopsakarā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas (ES) 2016/1919 (2016. gada 26. oktobris) par juridisko palīdzību aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem kriminālprocesā un pieprasītajām personām Eiropas apcietināšanas ordera procesā īstenošanu 1. panta 2. punktu, kā tas interpretēts atbilstīgi Komisijas Ieteikuma (2013. gada 27. novembris) par procesuālajām garantijām neaizsargātām personām, kas ir aizdomās turētās vai apsūdzētās personas kriminālprocesā 6., 7., 11., 13. iedaļai, ir jāinterpretē tādējādi, ka **dalībvalstij ir pienākums nodrošināt aizdomās turētā neaizsargātības noteikšanu un atzīšanu, kā arī pēc iestādes iniciatīvas nodrošināt juridisko palīdzību aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem kriminālprocesā, attiecībā uz kuriem pastāv neaizsargātības prezumpcija, un šī palīdzība ir obligāta arī tad, ja kompetentā iestāde nav lūgusi neatkarīgam ekspertam izvērtēt personas neaizsargātības pakāpi, neaizsargātas personas vajadzības un to, cik piemēroti būtu jebkuri pasākumi, kas veikti vai plānoti attiecībā uz neaizsargāto personu, līdz brīdim, kamēr neatkarīgs eksperts veic pienācīgu novērtējumu[?]**

8. Ja atbilde uz septīto jautājumu ir apstiprinoša, vai minētās direktīvas un Komisijas ieteikuma noteikumi ir jāinterpretē tādējādi, ka **tie nepieļauj tādu valsts tiesisko regulējumu kā Kriminālprocesa kodeksa 79. panta 1. punkta 3. un 4. apakšpunkts**, saskaņā ar kuru kriminālprocesā apsūdzētajam ir vajadzīgs aizstāvis **tikai** tad, ja ir pamatotas šaubas par to, vai nodarījuma izdarīšanas brīdī viņš spēja apzināties nodarījuma nozīmi vai vadīt savu rīcību vai šī spēja bija

būtiski traucēta, un ja ir pamatotas šaubas par to, vai viņa garīgās veselības stāvoklis ļauj viņam patstāvīgi un saprātīgi piedalīties vai aizstāvēties procesā[?]

9. Vai Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas (ES) 2016/1919 (2016. gada 26. oktobris) par juridisko palīdzību aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem kriminālprocesā un pieprasītajām personām Eiropas apcietināšanas ordera procesā 2. panta 1. punkta b) apakšpunkts, 4. panta 5. punkts un 9. pants saistībā ar 19., 24., un 27. apsvērumu, skatot tos kopsakarā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas (ES) 2016/1919 (2016. gada 26. oktobris) par juridisko palīdzību aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem kriminālprocesā un pieprasītajām personām Eiropas apcietināšanas ordera procesā īstenošanu 1. panta 2. punktu, kā tas interpretēts atbilstīgi Komisijas Ieteikuma (2013. gada 27. novembris) par procesuālajām garantijām neaizsargātām personām, kas ir aizdomās turētās vai apsūdzētās personas kriminālprocesā 6., 7., 11., 13. iedaļai, kā arī neaizsargātības prezumpcijas princips ir jāinterpretē tādējādi, ka **kompetentajām iestādēm (prokuratūrai, policijai) vēlākais pirms pirmās aizdomās turētā nopratināšanas, ko veic policija vai cita kompetentā iestāde, ir nekavējoties jāveic aizdomās turētā neaizsargātības procesuālā noteikšana un atzīšana kriminālprocesā, jānodrošina viņam juridiskās palīdzības vai *ad hoc* (pagaidu) palīdzības sniegšana un jāatturas no aizdomās turētā nopratināšanas, kamēr personai nav piešķirta juridiskā palīdzība pēc iestādes iniciatīvas vai sniegta *ad hoc* (pagaidu) palīdzība[?]**

10. Ja atbilde uz devīto jautājumu ir apstiprinoša, vai Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas (ES) 2016/1919 (2016. gada 26. oktobris) par juridisko palīdzību aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem kriminālprocesā un pieprasītajām personām Eiropas apcietināšanas ordera procesā 2. panta 1. punkta b) apakšpunkts, 4. panta 5. punkts un 9. pants saistībā ar 19., 24., un 27. apsvērumu, skatot tos kopsakarā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas (ES) 2016/1919 (2016. gada 26. oktobris) par juridisko palīdzību aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem kriminālprocesā un pieprasītajām personām Eiropas apcietināšanas ordera procesā īstenošanu 1. panta 2. punktu, kā tas interpretēts atbilstīgi Komisijas Ieteikuma (2013. gada 27. novembris) par procesuālajām garantijām neaizsargātām personām, kas ir aizdomās turētās vai apsūdzētās personas kriminālprocesā 6., 7., 11., 13. iedaļai, ir jāinterpretē tādējādi, ka ar to dalībvalstīm ir uzlikts pienākums savos valsts tiesību aktos skaidri paredzēt pamatus un kritērijus atkāpēm no prasības nekavējoties noteikt un atzīt aizdomās turētā neaizsargātību kriminālprocesā un nodrošināt, ka šim aizdomās turētajam tiek sniegta juridiskā palīdzība vai *ad hoc* (pagaidu) palīdzība, un jebkādam atkāpēm, ja tādas ir, vajadzētu būt samērīgām, ierobežotām laikā un tādām, kas neietekmē procesa taisnīgumu, un tām jābūt procesuāli noformētām lēmumā par pagaidu atkāpes atļaušanu, kuras pārskatīšanu tiesā attiecīgā pusē ir tiesīga lūgt[?]

11. Vai LES 19. panta 1. punkta otrā daļa un Pamattiesību hartas 47. pants, skatot tos kopsakarā ar Eiropas Parlamenta Direktīvas (ES) 2013/48/ES (2013. gada 22. oktobris) par tiesībām uz advokāta palīdzību kriminālprocesā un Eiropas apcietināšanas ordera procesā, par tiesībām uz to, ka pēc brīvības

atņemšanas informē trešo personu, un par tiesībām, kamēr atņemta brīvība, sazināties ar trešām personām un konsulārajām iestādēm 3. panta 2. punkta a) apakšpunktu un 3. panta 3. punkta a) un b) apakšpunktu, lasot tos kopsakarā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas (ES) 2016/1919 (2016. gada 26. oktobris) par juridisko palīdzību aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem kriminālprocesā un pieprasītajām personām Eiropas apcietināšanas ordera procesā 1. panta 2. punktu un 27. apsvērumu saistībā ar 8. pantu, ir jāinterpretē tādējādi, ka situācijā, ja tiesas iestāde nav piešķirusi juridisko palīdzību pēc savas iniciatīvas un nav norādījusi iemeslus, kādēļ nav pieņēmusi lēmumu par juridiskās palīdzības piešķiršanu personai, attiecībā uz kuru pastāv neaizsargātības prezumpcija (kā noteikts Komisijas Ieteikuma (2013. gada 27. novembris) par procesuālajām garantijām neaizsargātām personām, kas ir aizdomās turētās vai apsūdzētās personas kriminālprocesā 7. un 11. punktā), šādai personai ir tiesības uz efektīvu tiesiskās aizsardzības līdzekli, par ko ir uzskatāms Kriminālprocesa kodeksa 344.a pantā paredzētais valsts procesuālo tiesību instruments, ar ko ir paredzēts pienākums lietu nodot atpakaļ prokuroram, lai:

- a) pirmstiesas iestāde noteiktu un atzītu aizdomās turētā neaizsargātību kriminālprocesā;
- b) ļautu aizdomās turētajam pirms nopratināšanas konsultēties ar aizstāvi;
- c) veiktu aizdomās turētā nopratināšanu aizstāvja klātbūtnē, veicot nopratināšanas audiovizuālu ierakstu;
- d) dotu iespēju aizstāvim iepazīties ar lietas materiāliem un dotu iespēju neaizsargātajai personai un valsts nodrošinātam advokātam vai aizdomās turētā izraudzītam advokātam iesniegt piedāvāto pierādījumu?

12. Vai Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 4. pants, skatot to kopsakarā ar Līguma par Eiropas Savienību 6. panta 1. punktu un 2. pantu, kā arī Līguma par Eiropas Savienību 6. panta 3. punkts, skatot to kopsakarā ar 1950. gada 4. novembrī Romā parakstītās Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas, kas grozīta ar 3., 5. un 8. protokolu un papildināta ar 2. protokolu, 3. pantu, saistībā ar neaizsargātības prezumpciju atbilstīgi Komisijas Ieteikuma (2013. gada 27. novembris) par procesuālajām garantijām neaizsargātām personām, kas ir aizdomās turētās vai apsūdzētās personas kriminālprocesā 7. punktam, ir jāinterpretē tādējādi, ka aizdomās turētā nopratināšana, ko veic policijas darbinieks vai cita persona, kura ir pilnvarota veikt izmeklēšanas darbību, psihiatriskās slimnīcas apstākļos, neņemot vērā nenoteiktības stāvokli, īpaši ierobežotas vārda brīvības un īpašas garīgās neaizsargātības apstākļos, kā arī bez advokāta klātbūtnes, ir uzskatāma par necilvēcīgu izturēšanos un vispār izslēdz šādu nopratināšanas procesuālo darbību, jo tā ir nesaderīga ar Savienības pamattiesībām[?]

13. Ja atbilde uz 12. jautājumu ir apstiprinoša, vai šajā jautājumā izklāstītās tiesību normas ir jāinterpretē tādējādi, ka tās dod tiesības (vai attiecīgi – uzliek

pienākumu) valsts tiesai, kas kriminālprocesa ietvaros izskata lietu, kura ietilpst Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas (ES) 2016/1919 (2016. gada 26. oktobris) par juridisko palīdzību aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem kriminālprocesā un pieprasītajām personām Eiropas apcietināšanas ordera procesā darbības jomā, lasot to kopsakarā ar Komisijas Ieteikuma (2013. gada 27. novembris) par procesuālajām garantijām neaizsargātām personām, kas ir aizdomās turētās vai apsūdzētās personas kriminālprocesā 7. punktu, darbības jomā, kā arī Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2013/48/ES (2013. gada 22. oktobris) par tiesībām uz advokāta palīdzību kriminālprocesā un Eiropas apcietināšanas ordera procesā, par tiesībām uz to, ka pēc brīvības atņemšanas informē trešo personu, un par tiesībām, kamēr atņemta brīvība, sazināties ar trešām personām un konsulārajām iestādēm darbības jomā, bet arī jebkurām citām kriminālprocesa iestādēm, kas veic procesuālas darbības lietā, **atstāt nepiemērotas valsts tiesību normas, kas nav saderīgas ar šo direktīvu**, tostarp jo īpaši nepiemērot Kriminālprocesa kodeksa 168.a pantu, un tātad – pēc transponēšanas termiņa beigām – aizstāt valsts tiesību normu ar iepriekš minētajām direktīvas tiesas iedarbības normām pat gadījumos, kad šāda persona pēc tam, kad izmeklēšana ir pabeigta un prokurors ir iesniedzis tiesā apsūdzību, ir iecēlusi aizstāvi pēc savas izvēles[?]

14. Vai Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas (ES) 2016/1919 (2016. gada 26. oktobris) par juridisko palīdzību aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem kriminālprocesā un pieprasītajām personām Eiropas apcietināšanas ordera procesā 2. panta 1. punkta b) apakšpunkts, 4. panta 5. punkts un 9. pants saistībā ar 19., 24. un 27. apsvērumu, skatot tos kopsakarā ar Eiropas Parlamenta Direktīvas (ES) 2013/48/ES (2013. gada 22. oktobris) par tiesībām uz advokāta palīdzību kriminālprocesā un Eiropas apcietināšanas ordera procesā, par tiesībām uz to, ka pēc brīvības atņemšanas informē trešo personu, un par tiesībām, kamēr atņemta brīvība, sazināties ar trešām personām un konsulārajām iestādēm 3. panta 2. punkta a), b) un c) apakšpunktu, kā arī 3. panta 3. punkta b) apakšpunktu, skatot tos kopsakarā ar LES 19. panta 1. punkta otro daļu, kā arī Savienības tiesībās noteiktais efektivitātes princips ir jāinterpretē tādējādi, ka prokuroram[,] kurš rīkojas krimināllietas pirmstiesas stadijā, ir pienākums rīkoties, pilnībā ievērojot Direktīvas 2016/1919 prasības, kurām ir tieša iedarbība, un tādējādi nodrošināt, ka aizdomās turētajam vai apsūdzētajam, kurus procesā aizsargā minētā direktīva, tiek nodrošināta efektīva tiesiskā aizsardzība, sākot ar agrāko no šādiem datumiem:

- a) pirms viņus nopratina policija vai cita tiesībaizsardzības vai tiesu iestāde;
- b) brīdī, kad izmeklēšanas vai citas kompetentās iestādes veic izmeklēšanas vai citu pierādījumu vākšanas darbību saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 22. oktobra Direktīvas 2013/48/ES 3. punkta c) apakšpunktu;
- c) nekavējoties pēc brīvības atņemšanas (ar to saprotot arī uzturēšanos psihiatriskajā slimnīcā), un, ja nepieciešams, viņam ir pienākums neņemt vērā augstākstāvošu prokuroru rīkojumus, ja viņš ir pārliecināts, ka to izpilde kaitētu

aizdomās turētā, attiecībā uz kuru pastāv neaizsargātības prezumpcija, efektīvai aizsardzībai, tostarp viņa tiesībām uz taisnīgu tiesu vai citām tiesībām, kas viņam piešķirtas ar Direktīvu 2016/1919 saistībā ar Direktīvu 2013/48/ES[?]

15. Ja atbilde uz 14) jautājumu ir apstiprinoša, vai LES 19. panta 1. punkta otrā daļa, kurā ir noteikts efektīvas tiesiskās aizsardzības princips, skatot to kopsakarā ar LES 2. pantu, saistībā ar tiesiskuma principa ievērošanu, kā tas ir interpretēts Tiesas judikatūrā (skat. 2021. gada 21. decembra Tiesas spriedumu lietā C-508/18), un vai tiesnešu neatkarības princips, kas noteikts LES 19. panta 1. punkta otrajā daļā un Pamattiesību hartas 47. pantā, kā tas interpretēts Tiesas judikatūrā (skat. 2018. gada 27. februāra spriedumu, *Associação Sindical dos Juízes Portugueses*, C-64/16, EU:C:2018:117) ir jāinterpretē tādējādi, ka **šie principi, ņemot vērā iespēju, ka ģenerālprokurors vai augstākstāvošas prokuratūras izdod zemākstāvošiem prokuroriem saistošus rīkojumus, ar ko zemākstāvošiem prokuroriem tiek noteikts pienākums neņemt vērā Savienības tiesas iedarbības tiesību normas vai ar kuriem tiek kavēta to piemērošana, nepieļauj tādu valsts tiesisko regulējumu, kurā ir paredzēta prokuratūras tieša atkarība no izpildvaras iestādes, proti, tieslietu ministra, kā arī nepieļauj tādu valsts tiesisko regulējumu, kas ierobežo prokurora neatkarību, piemērojot Savienības tiesību normas, it īpaši:**

a/ ustawa z dnia 28 stycznia 2016 roku Prawo o prokuraturze [2016. gada 28. janvāra Prokuratūras likuma] 1. panta 2. punktu, 3. panta 1. punkta 1. un 3. apakšpunktu un 7. panta 1.–6. un 8. punktu, kā arī 13. panta 1. un 2. punktu, kuri norāda uz to, ka tieslietu ministrs, kurš vienlaikus ir ģenerālprokurors un galvenā prokuratūras iestāde, var izdot arī tādus rīkojumus, kas ir saistoši zemākstāvošiem prokuroriem arī attiecībā uz Savienības tiesību tiešas piemērošanas ierobežošanu un kavēšanu[?]

Atbilstošās starptautisko tiesību normas

Eiropas Cilvēktiesību pamatbrīvību aizsardzības konvencija (turpmāk tekstā – “ECPAK”): 3. pants, 6. panta 3. punkta b) un c) apakšpunkts

Atbilstošās Kopienas tiesību normas

1. Līgums par Eiropas Savienību: 2., 6., 9. pants, 19. panta 1. punkts.
2. Eiropas Savienības Pamattiesību harta: 4. un 47. pants.
3. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2016/1919 (2016. gada 26. oktobris) par juridisko palīdzību aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem kriminālprocesā un pieprasītajām personām Eiropas apcietināšanas ordera procesā (OV 2016, L 297, 1. lpp.; turpmāk tekstā – “Direktīva 2016/1919”): 18., 19., 24., 27. apsvērumi; 2. panta 1. punkta b) un c) apakšpunkts un 2. punkts, 4. panta 5. punkts, 8. pants un 9. pants.

4. Komisijas Ieteikums (2013. gada 27. novembris) par procesuālajām garantijām neaizsargātām personām, kas ir aizdomās turētās vai apsūdzētās personas kriminālprocesā (OV 2013, C 378, 8. lpp.; turpmāk tekstā – “Komisijas Ieteikums”): 1., 6. 7., 11. un 13. apsvērumi; 4., 7., 11. un 13. punkts.

5. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2013/48/ES (2013. gada 22. oktobris) par tiesībām uz advokāta palīdzību kriminālprocesā un Eiropas apcietināšanas ordera procesā, par tiesībām uz to, ka pēc brīvības atņemšanas informē trešo personu, un par tiesībām, kamēr atņemta brīvība, sazināties ar trešām personām un konsulārajām iestādēm (OV 2013, L 294, 1. lpp.: turpmāk tekstā – “Direktīva 2013/48/ES”): 50. un 51. apsvērumi; 3. pants.

Atbilstošās valsts tiesību normas

1. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* [Polijas Republikas Konstitūcija]: 7., 9. pants un 42. panta 2. punkts.

2. *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks karny* [1997. gada 6. jūnija Kriminālkodeksa likums] (turpmāk tekstā – “Kriminālkodekss”): 1. panta 1. punkts, 31. panta 1. un 2. punkts

3. *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks postępowania karnego* [1997. gada 6. jūnija Kriminālprocesa kodekss]: 6., 7., 16., 71. pants, 79. panta 1. punkta 3. un 4. apakšpunkts, 79. panta 3. punkts, 81. panta 1. punkts, 81.a panta 2. un 3. punkts, 137. pants, 147. panta 1., 2. un 2.b punkts, 168.a pants, 171. panta 1., 5. un 7. punkts, 175. panta 1. punkts, 245. panta 1. punkts, 298. panta 1. punkts, 300. panta 1. un 4. punkts, 301. pants, 313. panta 1. punkts, 321. pants, 326. panta 1. un 2. punkts, 344.a panta 1. un 2. punkts, 437. panta 1. un 2. punkts, 463. panta 1. punkts.

4. *Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych* [Likums par vispārējās jurisdikcijas tiesu organizāciju] (2001. gada *Dz.U.*, Nr. 98, 1070. poz., ar grozījumiem) (turpmāk tekstā – “*u.s.p.*”): 9., 9.a, 53.c pants.

5. *Ustawa z dnia 28 stycznia 2016 r. – Prawo o prokuraturze* [2016. gada 28. janvāra Prokuratūras likums] (2016. gada *Dz.U.*, 176. poz., ar grozījumiem): 1., 3., 7., 13., 106. pants.

Eiropas Cilvēktiesību tiesas Strasbūrā judikatūra

1. 2008. gada 27. novembra spriedums lietā *Salduz pret Turciju* (ECLI:CE:ECHR:2008:1127JUD003639102): 50., 51., 54., 55., 60., 62. un 72. punkts;

2. 2009. gada 31. marta spriedums *Płonka pret Poliju* (ECLI:CE:ECHR:2009:0331JUD002031002): 34., 35., 41. un 42. punkts;

3. 2016. gada 13. septembra spriedums lietā *Ibrahim u.c. pret Apvienoto Karalisti* (ECLI:CE:ECHR:2016:0913JUD005054108): 249., 253.–255., 257., 258., 261. un 271.–274. punkts;

4. 2018. gada 9. novembra spriedums lietā *Beuze pret Beļģiju* (ECLI:CE:ECHR:2018:1109JUD007140910).

Īss pamatlīstas faktisko apstākļu un procesa izklāsts

- 1 Iesniedzējtiesā ir ierosināts kriminālprocess pret K.P., kas ir apsūdzēts par to, ka:
 - a) 2022. gada 22. jūlijā, rīkojoties pretēji *ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii* [Narkomānijas apkarošanas likuma] notmām, viņš glabāja narkotisko vielu – 8,50 gramu bruto marihuānas, un psihotropo vielu – 33,83 gramu bruto amfetamīna, t.i., par noziedzīgu nodarījumu, kas paredzēts 2005. gada 29. jūlija Narkomānijas apkarošanas likuma 62. panta 1. punktā;
 - b) 2022. gada 21. jūlijā ap plkst. 23.55 viņš, būdams alkohola iedarbībai līdzīgas narkotiskās vielas ietekmē un ar amfetamīna koncentrāciju asinīs 156,2 ng/ml, vadīja vieglo automobili, t.i., par noziedzīgu nodarījumu, kas paredzēts Krimināllikuma 178.a panta 1. punktā.
- 2 Plkst. 00.05 K.P. apturēja policijas darbinieki, kuri neilgu laiku iepriekš, pirms pusnakts, bija interesējušies par viņa vadītā transportlīdzekļa tehnisko stāvokli, bet pēc sarunas ar K.P. viņi aizbrauca. Laikā pirms aizturēšanas K.P. atradās ārpus transportlīdzekļa, bija nervozs un runāja haotiski. Pēc policijas darbinieku lūguma viņš nodeva viņam līdzī esošos plastmasas maisiņus, kuros atradās balts pulveris un zaļa žāvēta viela. Pēc aizturēšanas viņš tika nogādāts slimnīcā, kur viņam tika ņemtas asinis narkotiku ietekmes pārbaudei.
- 3 2022. gada 22. jūlijā, rīta stundās, K. P. prombūtnē tika veikta kratīšana viņa dzīvesvietā. Bez K.P. piedalīšanās turpmākajā procesā tika analizēti arī to ielu videonovērošanas ieraksti, pa kurām viņš, iespējams, pārvietojās ar automobili.
- 4 Ar testēšanas ierīci veiktā pārbaude uzrādīja, ka K. P. nodotās vielas bija attiecīgi marihuāna un amfetamīns. 2022. gada 22. jūlijā, plkst. 12.15, viņam tika izvirzīta apsūdzība par nodarījumu, kas paredzēts Narkomānijas apkarošanas likuma 62. panta 1. punktā.
- 5 K.P. ir saņēmis norādījumus par tiesībām izmantot aizstāvi pēc savas izvēles un par iespēju izmantot valsts nodrošinātu aizstāvi viņa ekonomiskās situācijas dēļ. Tāpat viņš tika informēts par tiesībām sniegt paskaidrojumus, atteikties sniegt paskaidrojumus un atbildēt uz jautājumiem. Nopratināšanas protokolā nav minēts neviens pašreizējs vai iepriekšējs garīgo funkciju traucējums.
- 6 K.P. neatzina savu vainu viņam inkriminētā nodarījuma izdarīšanā. Viņš atteicās sniegt paskaidrojumus, parakstīt protokolu un iepazīties ar lietas materiāliem

izmeklēšanas beigās. Nopratināšana netika ierakstīta audiovizuālā ieraksta veidā. Viņa aizstāvis nopratināšanā nepiedalījās. Izmeklēšanas iestāde nelūdza tiesai iecelt valsts nodrošinātu aizstāvi. K.P. tika atbrīvots no apcietinājuma 2022. gada 22. jūlijā, plkst. 12.31.

- 7 Ņemto asiņu pārbaudē tika konstatēta amfetamīna koncentrācija (156,2 ng/ml), ko eksperts klasificēja kā stāvokli "alkohola iedarbībai līdzīgas vielas ietekmē".
- 8 Policijas darbinieks 2022. gada augustā pieņēma lēmumu par apsūdzības papildināšanu ar nodarījumu pēc Kriminālkodeksa 178.a panta 1. punkta, taču lēmums netika nekavējoties paziņots K.P. Nopratinātā ārste psihiatre liecināja, ka psihiskās saslimšanas simptomu smagums liedza K.P. iespēju piedalīties procesuālajās darbībās.
- 9 No prokurora iegūtās medicīniskās dokumentācijas izriet, ka K.P. kopš 2021. gada vairākas reizes, tostarp 2022. gada 22. jūlijā un laikposmā no 2022. gada 8. augusta līdz 30. septembrim, bija atradies psihiatriskajās slimnīcās psihisku un psihotisku traucējumu dēļ.
- 10 Lēmums par apsūdzības papildināšanu tika paziņots K.P. 14. oktobrī, un viņš tika nopratināts bez aizstāvja klātbūtnes psihiatriskās slimnīcas apstākļos. Viņam tika sniegti identiski norādījumi kā pirmajā nopratināšanā. Nopratināšanas darbība netika ierakstīta audiovizuāla ieraksta veidā. K.P. neatzina savu vainu viņam inkriminēto nodarījumu izdarīšana un atteicās sniegt paskaidrojumus, taču pieprasīja izmeklēšanas beigās iepazīstināt viņu ar lietas materiāliem un rakstveidā pamatot apsūdzību. Šis pamatojums tika izsniegts viņa mātei 2022. gada 27. oktobrī.
- 11 K.P. tika izrakstīts no psihiatriskās slimnīcas 2022. gada 20. oktobrī. 2022. gada 23. novembrī eksperts sniedza atzinumu par vielām, ko K.P. nodeva vielu izņemšanas laikā.
- 12 2022. gada 2. decembrī K.P. ieradās policijā, lai iepazītos ar lietas materiāliem, bet atteicās to darīt. Tajā laikā viņam nebija ne pēc savas izvēles iecelta, ne valsts nodrošināta aizstāvja. Viņš neiesniedza nekādus pierādījumu pieprasījumus.
- 13 Policijas darbinieka sastādītais un prokurora apstiprinātais apsūdzības raksts pret K.P. 15. decembrī tika iesniegts *Sąd Rejonowy we Włocławku* [Vloclavekas rajona tiesā]. 2023. gada 17. janvārī tika iesniegts aizstāvja orderis, ko K.P. izdeva advokātam.
- 14 Ar 2023. gada 28. februāra lēmumu tiesa, pamatojoties uz Kriminālprocesa kodeksa 344.a panta 1. punktu, nodeva lietu atpakaļ *Prokuratura Rejonowa we Włocławku* [Vloclavekas rajona prokuratūras] prokuroram, lai papildinātu izmeklēšanu, nopratinot K.P. aizstāvja klātbūtnē un iegūstot ekspertu psihiatru atzinumu par K.P. garīgo veselību nodarījumu izdarīšanas laikā un procesa laikā.

- 15 2023. gada 3. martā prokurors iesniedza sūdzību par šo lēmumu, norādot, ka pierādījumi nav jāpapildina un ka iegūtā medicīniskā dokumentācija nesniedz pamatu, lai eksperti veiktu K.P. pārbaudi ar mērķi noteikt viņa garīgo veselību.
- 16 2023. gada 29. martā *Sąd Okręgowy we Wrocławku* [Vloclavekas apgabaltiesa] atcēla 2023. gada 28. februāra lēmumu un lieta tika nodota atpakaļ *Sąd Rejonowy we Wrocławku*.
- 17 Iesniedzējtiesa norāda, ka *Prokuratora Rejonowego we Wrocławku* – kura kā valsts apsūdzības uzturētājs ir lietas dalībnieks lietā pret K.P. – priekšnieks ir ģenerālprokurors, kurš ir arī tieslietu ministrs, turklāt ģenerālprokurors vada prokuratūras darbību personīgi vai ar savu padoto starpniecību, izdodot rīkojumus, norādījumus un instrukcijas.

Īss lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu pamatojuma izklāsts

1., 2., 3., 5., 6., 7., 9. un 10. jautājuma pamatojums.

- 18 Iesniedzējtiesā izskatāmā lieta attiecas uz aizdomās turēto/apsūdzēto, kurš iepriekš ir ārstējies vairāku slimnīcu psihiatriskajās nodaļās. Pirmstiesas izmeklēšanas darbībās, sākot no pirmās nopratināšanas līdz apsūdzības izvirzīšanai, viņam netika nodrošināta aizstāvja piedalīšanās. Netika noteiktas viņa vajadzības kā personai, attiecībā uz kuru pastāv neaizsargātības prezumpcija, un viņam netika dota iespēja apstrīdēt novērtējumu šajā ziņā. Viņš tika nopratināts arī laikā, kad uzturējās psihiatriskās slimnīcas nodaļā. Izmeklēšanas darbības netika fiksētas audiovizuālā ieraksta veidā. Netika saņemts eksperta atzinums par aizdomās turētā garīgo veselību, proti, vai viņš vispār bija spējīgs apzināties noziedzīga nodarījuma nozīmi vai vadīt savu rīcību nodarījuma izdarīšanas brīdī un vai viņš vispār spēja patstāvīgi un saprātīgi piedalīties procesā un aizstāvēties.
- 19 Tādējādi aizdomās turētajam tika liegti minimālie aizsardzības standarti, uz kuriem viņam ir tiesības saskaņā ar Direktīvu 2016/1919 un 2013/48/ES tāpēc, ka šīs direktīvas nav pareizi un visaptveroši transponētas Polijas tiesību sistēmā.
- 20 Iesniedzējtiesa norāda, ka attiecībā uz neaizsargātām personām (un par tādām neapšaubāmi ir uzskatāmas personas ar jau iepriekš diagnosticētiem psihiskajiem traucējumiem) Direktīva 2016/1919 pastiprina Direktīvas 2013/48/ES noteikumu garantiju raksturu. Tas nozīmē, ka šādu personu gadījumā pirmstiesas iestādēm ir ne tikai jānosaka un pienācīgi jāizvērtē aizdomās turētā īpašā situācija saskaņā ar Direktīvas 2016/1919 prasībām, bet arī jānodrošina, lai šādām personām atbilstīgi Direktīvas 2013/48/ES noteikumiem būtu pieejams advokāts tādā laikā un tādā veidā, lai šīs personas varētu faktiski un efektīvi īstenot savas tiesības uz aizstāvību pirms viņu nopratināšanas policijā, citās tiesībaizsardzības vai tiesu iestādēs, un laikā, kad tiesībaizsardzības vai citas kompetentās iestādes veic izmeklēšanas vai citus pierādījumu vākšanas pasākumus.

- 21 Valsts kriminālprocesa tiesību normās nav noteikts, kad un kādā veidā būtu jānotiek aizdomās turētā vajadzību noteikšanai (tostarp provizoriskai izvērtēšanai), un tajās nav *a priori* ieviests pagaidu (ārkārtas) juridiskās palīdzības instruments aizdomās turētajam. Kriminālprocesa kodeksa 79. panta 1. punkta 3. un 4. apakšpunktā ir noteikts, ka kriminālprocesā apsūdzētajam ir jābūt aizstāvim, ja ir pamatotas šaubas par to, vai nodarījuma izdarīšanas brīdī viņš spēja apzināties nodarījuma nozīmi vai vadīt savu rīcību un vai šī spēja nebija būtiski traucēta (3. punkts), un ja ir pamatotas šaubas par to, vai viņa garīgās veselības stāvoklis ļauj viņam patstāvīgi un saprātīgi piedalīties vai aizstāvēties procesā (4. punkts). Tomēr minētos obligātās aizstāvības gadījumus nekādā veidā neatbalsta valsts procesuālajos noteikumos noteiktā prasība pirmstiesas iestādei nekavējoties noteikt un izvērtēt šādu situāciju, savukārt saskaņā ar Kriminālprocesa kodeksa 79. panta 3. punktu Kriminālprocesa kodeksa 79. panta 1. punkta 3. un 4. apakšpunktā noteiktajos gadījumos aizstāvja piedalīšanās principā ir obligāta tikai tiesvedības tiesā stadijā.
- 22 Tomēr iesniedzējtiesas ieskatā darbības, kas saistītas ar noteikšanu un vismaz pagaidu juridiskās palīdzības piešķiršanu aizdomās turētajam, it īpaši pirms pirmās pirmstiesas nopratināšanas, ir Direktīvā 2016/1919 un Direktīvā 2013/48/ES noteikta prasība. Tomēr šī prasība Polijas tiesību sistēmā nav transponēta. Ja tiktu atzīta iepriekš minēto direktīvu tiešā iedarbība šajā sakarā, tas ļautu veikt noteikšanas darbības un piešķirt aizdomās turētajam vismaz ārkārtas juridisko palīdzību pirms pirmās nopratināšanas, kā arī ļautu viņam pilnībā īstenot aizdomās turētā tiesības. Tieši pirmās nopratināšanas laikā pastāv vislielākā nopratināmās personas neaizsargātība un viņas ietekmējamība.
- 23 Polijas krimināltiesību normas neparedz arī tādas personas nopratināšanas ierakstīšanu, uz kuru attiecas Direktīva 2016/1919 un Komisijas ieteikums. Iesniedzējtiesa apzinās, ka ieteikumi nav saistoši tiesību akti (*soft law*), tomēr tiem ir informatīva un precizējoša funkcija attiecībā uz abu direktīvu noteikumiem. Valstu tiesām ir pienākums ņemt vērā Savienības iestāžu sniegtos ieteikumus visos gadījumos, kad ieteikumi var sniegt skaidrību par citu Savienības tiesību normu interpretāciju. Ieteikuma veikt audiovizuālo ierakstu mērķis ir stiprināt aizdomās turētā procesuālās garantijas, cita starpā ļaujot pārbaudīt, vai tiesībsargāšanas iestādes bez nepamatotas kavēšanās ir izvērtējušas, vai ir pamats piešķirt juridisko palīdzību (pat ja tā ir tikai ārkārtas palīdzība). Šādam sākotnējam novērtējumam būtu jāatspoguļojas arī procesuālajā darbībā. Tas ne vienmēr ir saistīts ar iespēju apstrīdēt lēmumu, bet tām vajadzētu būt pārskatāmām tiesībām.
- 24 Lai gan Kriminālprocesa kodeksa 147. panta 1. punktā ir paredzēta iespēja veikt aizdomās turētā nopratināšanas audiovizuālu ierakstu, tajā nav norādīta tāda aizdomās turētā, attiecībā uz kuru pastāv neaizsargātības prezumpcija, nopratināšanas situācija pirmstiesas procesā. Praksē šādi ieraksti šajā procesa stadijā netiek veikti. Šāda ieraksta neveikšana savukārt neļauj *ex post* novērtēt, vai vispār tika mēģināts noteikt un novērtēt aizdomās turētā īpašās vajadzības un vai viņš spēja saprast norādījumus.

- 25 Saskaņā ar Direktīvas 2016/1919 2. panta 1. punktu tiesības pieprasīt juridisko palīdzību kļūst aktuālas jau tajā brīdī, kad tiek atņemta brīvība, t.i., aizturēšanas brīdī [a) apakšpunkts] vai brīdī, kad tiek veiktas noteiktas pierādījumu vākšanas darbības, kurās aizdomās turētais var piedalīties vai kurās viņam ir jāpiedalās [c) apakšpunkts], t.i., arī pirmstiesas stadijā pirms nopratināšanas policijā vai citā iestādē vai pirms izmeklēšanas vai pierādīšanas vākšanas darbību veikšanas.
- 26 Iesniedzējtiesa norāda, ka Polijas procesuālajās tiesībās nav paredzēts mehānisms, kas ļautu novērst bezdarbību vai labot tiesībaizsardzības iestādes bezdarbību šajā ziņā. Šī mehānisma neesamība bieži vien liedz aizdomās turētajam tiesības uz aizstāvību.
- 27 Šīs tiesas ieskatā, ņemot vērā Direktīvas 2016/1919 transponēšanas beigas (2019. gada 25. maijā) un Direktīvas 2013/48/ES transponēšanas termiņa beigas (2016. gada 27. novembrī), šajās direktīvās paredzētās tiesības būtu tieši jāpiemēro pilsoņiem vertikālās attiecībās. Tomēr pirmstiesas procesā netiek ņemti vērā attiecīgie direktīvās paredzētie pieņēmumi.
- 28 Iesniedzējtiesa uzskata, ka galvenā problēma, kas saistīta ar Direktīvas 2016/1919 un Direktīvas 2013/48/ES netransponēšanu un Komisijas ieteikuma neizpildīšanu, ir tiesību uz aizstāvību nodrošināšana personām, uz kurām attiecas neaizsargātības prezumpcija un kurām ir jāsaņem juridiskā palīdzība no brīža, kad pret tām ir vērstas aizdomas par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Bez juridiskās palīdzības Direktīvā 2016/1919 minētā persona var nezināt, uz ko un kādā apmērā tai ir tiesības.
- 29 Saskaņā ar Polijas Kriminālkodeksa 31. panta 1. un 2. punktu noziedzīgu nodarījumu neizdara persona, kura garīgās saslimšanas, garīgās invaliditātes vai citu garīgo funkciju traucējumu dēļ nodarījuma izdarīšanas brīdī nav spējusi apzināties tā nozīmi vai vadīt savu rīcību, un ja nodarījuma izdarīšanas brīdī viņas spēja apzināties nodarījuma nozīmi vai vadīt savu rīcību ir bijusi būtiski traucēta, tiesa var piemērot ārkārtas soda mīkstināšanu. Pēc iesniedzējtiesas domām, nav pieņemama situācija, kad sekas tam, ka pirmstiesas stadijā noteikšana netiek veikta, ir apsūdzības celšana tiesā pret šādu personu.
- 30 Ņemot vērā ES tiesību aktus, kriminālprocesā aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem, kuri atrodas potenciāli neaizsargātā situācijā, jo ir šaubas par viņu garīgo un fizisko stāvokli, ir jānodrošina advokāts (juridiskā palīdzība) saskaņā ar valsts tiesību aktiem (Kriminālprocesa kodeksa 79. panta 1. punkta 3. un 4. apakšpunkts), Direktīvu 2013/48/ES un Direktīvu 2016/1919. Direktīvas 2016/1919 19. apsvērumā ir noteikts, ka valsts pienākums ir nodrošināt personai juridisko palīdzību bez nepamatotas kavēšanās un vēlākais – pirms pirmās nopratināšanas. Ja tas nav iespējams, pirmstiesas iestādēm ir jāpiešķir ārkārtas vai pagaidu juridiskā palīdzība, pirms ir notikusi nopratināšana vai pierādījumu vākšanas darbība.

- 31 Tomēr Polijas Kriminālprocesa kodeksa noteikumi ierobežotā mērā reglamentē jautājumus, kas saistīti ar faktisku un efektīvu obligātās aizstāvības pieejamību, un vispār nereglamentē jautājumu par aizdomās turētā advokāta klātbūtni pirms pirmās nopratināšanas un to darbību laikā, kurās iesaistīts aizdomās turētais, pat obligātās aizstāvības gadījumā.
- 32 Kriminālprocesa kodeksa 313. panta 1. punktā noteiktā vajadzība nekavējoties nopratināt aizdomās turēto personu pēc tam, kad ir paziņots lēmums par viņa apsūdzēšanu, ja nav juridiska pamata, kas ļautu piešķirt ārkārtas vai pagaidu juridisko palīdzību, ir pretrunā ar attiecīgajās direktīvās paredzētajām tiesībām uz advokāta palīdzību "pirms nopratināšanas". Kriminālprocesa kodeksa 301. pantā ir norādīts, ka pirmstiesas procesā aizdomās turēto nopratina, piedaloties viņa aizstāvim, tikai pēc viņa lūguma, un aizstāvja neierašanās nekavē nopratināšanu.
- 33 Lai nodrošinātu Savienības tiesību efektivitāti attiecībā uz aplūkojamās lietas apstākļiem, iesniedzējtiesa atsauca uz netransponētu vai nepilnīgi transponētu Savienības direktīvu tiešas iedarbības principu. Iesniedzējtiesa uzskata, ka 1., 2., 3., 5., 6., 7., 9. un 10. jautājumā minētās Direktīvas 2019/1919 normas, skatot tās kopsakarā ar Komisijas Ieteikumu un Direktīvas 2013/48/ES noteikumiem, kas attiecas arī uz nepilngadīgajiem aizdomās turētajiem, ir skaidras un precīzas, un nerada šaubas par to interpretāciju. Turklāt tie ir beznosacījumu noteikumi. Sekojoši, iesniedzējtiesa lūdz apstiprināt, ka minētie noteikumi atbilst tiešas iedarbības kritērijiem.

Ceturtnā un astotā jautājuma pamatojums

- 34 Iesniedzējtiesa norāda, ka – pēc tās domām – kopumā pastāv kolīzija starp valsts tiesību normām (Kriminālprocesa kodeksu) un Savienības tiesībām. Iesniedzējtiesa vēlas pārliecināties, vai – ja Savienības tiesību akti nav pareizi transponēti un ņemot vērā direktīvu noteikumu tiešo iedarbību iepriekš minētajā apmērā – tiesām un visām citām valsts iestādēm, kas īsteno tiesu varu visās tās stadijās, ir pienākums ņemt vērā valsts tiesību normas, kuras ir pretrunā Savienības tiesību normām. Pašreizējos Polijas procesuālajos noteikumos ne tikai nav noteikti pietiekami precīzi risinājumi, kas garantētu Direktīvā 2016/1919 un 2013/48/ES noteiktās personas pilnas tiesības, bet tie pat ietver tādas normas, kas neļauj interpretēt procesuālos noteikumus atbilstoši Savienības tiesībām
- 35 Kriminālprocesa kodeksa 79. panta 3. punktā ir noteikts, ka aizstāvja piedalīšanās ir obligāta tikai tiesas sēdē un tajās sēdēs, kurās apsūdzētā piedalīšanās ir obligāta.
- 36 Kriminālprocesa kodeksa 301. pantā ir noteikts, ka aizdomās turētā nopratināšana ar aizstāvja piedalīšanos notiek tikai pēc paša aizdomās turētā lūguma un ka aizstāvja neierašanās (neatkarīgi no neierašanās iemesla) nekavē nopratināšanu. Tādējādi personas, kas tiek turēta aizdomās (vai pat aizdomās turētā), kurš ir neaizsargāts, nopratināšana bez iespējas sazināties ar aizstāvi un garantēt viņa piedalīšanos šajā darbībā, nav uzskatāma par Kriminālprocesa kodeksā ietverto noteikumu pārkāpumu. Polijas krimināltiesībās nav paredzēti noteikumi par

ārkārtas vai pagaidu palīdzības sniegšanu jau aizdomās turētā vajadzību noteikšanas stadijā. Pirmstiesas procesā ir ierasta prakse, ka prokurors lūdz tiesai iecelt aizdomās turētajam valsts nodrošinātu aizstāvi tikai pēc tam, kad ir saņemts eksperta atzinums, kamēr aizdomās turētais jau ir sākotnēji noplatināts un viņam ir izvirzītas apsūdzības lietā.

- 37 Iesniedzējtiesas ieskatā Kriminālprocesa kodeksa 301. panta vispārīgais raksturs rada tajā paredzētā pienākuma noplatināt aizdomās turēto personu, piedaloties aizstāvim, nekonkrētību. Kamēr – tāpat kā K.P. lietā – prokurors vāc papildu informāciju par aizdomās turētā veselības stāvokli, paralēli notiek pierādījumu vākšanas darbības bez advokāta piedalīšanās. Visas būtiskākās pirmstiesas darbības notiek šādā situācijā pret aizdomās turēto, bez aizstāvja piedalīšanās.
- 38 Polijas kriminālprocesuālo tiesību normas iepriekš minētajā jomā vai nu neievēro direktīvu noteikumus, vai ir pretrunā ar tiem. Tādēļ iesniedzējtiesa uzskata, ka ir būtiski, lai gan tiesas, gan visas valsts iestādes, kas īsteno tiesu varu, nepiemērotu tādas valsts tiesību normas, kas traucē Savienības tiesību efektīvu piemērošanu aplūkotajā ziņā. Savukārt, ja ir pietiekami izmantot atbilstošu interpretāciju, tad gan tiesām, gan citām valsts iestādēm, kas īsteno tiesu varu, ir pienākums izmantot šo instrumentu.
- 39 Turklāt iesniedzējtiesa norāda uz iespējamu Kriminālprocesa kodeksa 344.a panta normas pretrunu ar Direktīvas 2016/1919 27. apsvērumu, jo tajā ir atļauts nodot lietu prokuroram izmeklēšanas papildināšanai, ja lietas materiālos ir konstatēti būtiski trūkumi izmeklēšanā, it īpaši nepieciešamība meklēt pierādījumus, bet nepieciešamo pasākumu veikšana tiesai radītu būtiskas grūtības. Tomēr tajā uzsvars tiek likts uz pierādījumu trūkumu lietā, noklusējot aizdomās turētā procesuālo garantiju pārkāpumu.

11., 12. un 13. jautājuma pamatojums

- 40 Uzdotot 11., 12. un 13. jautājumu iesniedzējtiesa vēlas noskaidrot efektīvu tiesiskās aizsardzības līdzekli, lai nodrošinātu, ka aizdomās turētajam, kurš ir iesaistīts iesniedzējtiesā izskatāmajā kriminālprocesā, tiek novērstas viņam Direktīvā 2016/1919 un papildus Direktīvās 2013/48/ES paredzēto tiesību neievērošanas sekas. Šāda korektīvā pasākuma ieviešanas nepieciešamība izriet no Direktīvas 2016/1919 8. panta un Direktīvas 2013/48/ES 12. panta.
- 41 Direktīvā 2013/48/ES un Direktīvā 2016/1919 attiecībā uz tiesībām uz advokāta palīdzību un šo tiesību pārkāpuma sekām ir atsauce uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk tekstā – “ECT”) pašreizējo judikatūru, tādējādi norādot uz nepieciešamību šajā ziņā ievērot Strasbūras standartus.
- 42 Iesniedzējtiesa galvenokārt atsaucās arī uz ECT spriedumiem lietā *Salduz*, lietā *Ibrahim* un lietā *Beuze*, secinot, ka ECT judikatūrā ir norādīts, ka nav pieļaujama tādu pierādījumu procesuāla izmantošana, kas izriet no apsūdzētā liecībām, kuras

tika sniegtas kriminālprocesa sākotnējā stadijā, nenodrošinot viņam tiesības uz aizstāvja palīdzību un nepietiekami apzinoties paskaidrojumu sniegšanas sekas.

- 43 Tāpēc, ņemot vērā ECT judikatūru, tiesību uz aizstāvību pārkāpums ir nopietns iemesls neņemt vērā pierādījumus, kas iegūti šāda pārkāpuma apstākļos. Tomēr, ņemot vērā Polijas tiesību aktus, šādu nostāju nepieļauj Kriminālprocesa kodeksa 168.a pants, kurā ir noteikts, ka pierādījumu nevar uzskatīt par nepieļaujamu tikai tāda iemesla dēļ, ka tas tika iegūts, pārkāpjot procesuālos noteikumus vai izdarot noziedzīgu nodarījumu, kas ir minēts Kriminālkodeksa 1. panta (kriminālatbildības nosacījumi) 1. punktā, ja vien pierādījums netika iegūts, valsts amatpersonai pildot savus dienesta pienākumus, izdarot slepkavību, tīši kaitējot veselībai vai atņemot brīvību. Lai gan ir taisnība, ka Eiropas likumdevējs Direktīvā 2013/48/ES nav ieviesis vispārēju aizliegumu izmantot pierādījumus, kas iegūti tādā veidā, kas pārkāpj tiesības uz advokāta palīdzību, tomēr tas ir noteicis prasību, ka to izvērtēšana jāveic īpašā veidā, ņemot vērā nepieciešamību garantēt taisnīgu procesu apsūdzētajam/aizdomās turētajam.
- 44 Tādēļ iesniedzējtiesa uzskata, ka no Direktīvas 2013/48/ES noteikumiem par efektīvu tiesību aizsardzību izriet, ka tiesai nav jāņem vērā Kriminālprocesa kodeksa 168.a panta norma, izvērtējot aizdomās turētā/apsūdzētā, kuram nav nodrošinātas tiesības uz aizstāvja palīdzību, paskaidrojumus, un jāatzīst šādi veiktā darbība par nepieņemamu. Tad tiesai būtu jācenšas izslēgt nepieņemamo procesuālo darbību no pierādījumu saraksta un atkārtot darbību tā, lai tās veikšana būtu likumīga, ņemot vērā tiesības uz aizstāvja piedalīšanos. Lai sasniegtu šo mērķi, tiesai šādā situācijā būtu jāizmanto mehānisms, kas ir saistīts ar lietas atkārtotu nodošanu pirmstiesas stadijā (Kriminālprocesa kodeksa 344.a pants), uzliktot prokuroram pienākumu novērst pārkāpumus.
- 45 Iesniedzējtiesa norāda, ka šajā lietā ir pieļauti vairāki aizdomās turētā tiesību pārkāpumi (nopratināšana bez advokāta piedalīšanās un – divos gadījumos – situācijās, kas rada šaubas par aizdomās turētā spēju saprast ar viņu veikto darbību nozīmi, saglabāt vārda brīvību, tostarp psihiatriskajā slimnīcā), kuru novēršana tiesvedības tiesā stadijā nav iespējama un kuru pastāvēšana būtiski ietekmē lietā savāktu pierādījumu iegūšanas veida likumību.
- 46 Tādējādi iesniedzējtiesa Kriminālprocesa kodeksa 344.a pantā paredzēto mehānismu uzskata par vienīgo efektīvo un pieejamo tiesiskās aizsardzības līdzekli Polijas kriminālprocesā, kā minēts Direktīvas 2013/48/ES 12. pantā, ar kura palīdzību šajā procesa stadijā var reāli novērst pirmstiesas procesa pārkāpumus attiecībā uz aizdomās turētā tiesībām uz aizstāvību.

14. un 15. jautājuma pamatojums

- 47 Iesniedzējtiesa vēlas noskaidrot, vai prokuroram ir pienākums atzīt šīs direktīvas noteikumu tiešo iedarbību pēc tās transponēšanas termiņa beigām. Iesniedzējtiesa uzskata, ka Polijas tiesībaizsardzības iestādes pirmstiesas procesa laikā neatzīst

šādas sekas un savus pieņemtus lēmumus pamato vienīgi ar Polijas tiesību aktiem, kas mazina Direktīvas 2016/1919 nozīmi Polijas tiesību sistēmā.

- 48 Prokurors pēc pirmstiesas procesa pabeigšanas un apsūdzības raksta iesniegšanas tiesā ir tiesvedības puse. Tomēr līdz tam brīdim viņš ir lietas virzītājs un tādējādi pilda tiesībaizsardzības iestādes uzdevumus plašā nozīmē. Viņš var saukt pie atbildības un izvirzīt apsūdzību pret kādu personu, bet var arī izbeigt procesu. Saskaņā ar Prokuratūras likuma 6. pantu prokuroram ir pienākums veikt likumos noteiktās darbības, vadoties pēc objektivitātes un vienlīdzīgas attieksmes pret visiem pilsoņiem principa. No tā ir jāsecina pienākums ievērot Savienības tiesības. Tomēr ir konstatēti tiesību pārkāpumi pirmstiesas procesā, kurā ir iesaistītas personas, uz kurām attiecas Direktīvā 2016/1919 – kura nav transponēta pilnībā – paredzētā aizsardzība.
- 49 Atsaucoties uz Tiesas judikatūru, tostarp 2019. gada 27. maija spriedumu *OG un PI* (Lībēkas un Cvikavas prokuratūras), C-508/18 un C-82/19 PPU, EU:C:2019:456, iesniedzējtiesa uzskata, ka neatkarības atribūtam ir jābūt raksturīgam arī pirmstiesas iestādēm vienmēr, kad tās piemēro Savienības tiesības. Iesniedzējtiesa norāda, ka minētajā spriedumā Tiesa ir nopietni kritizējusi situācijas, kurās Eiropas Savienības pamattiesību nodrošināšana ir uzticēta iestādei, kurai saistošus rīkojumus var izdot izpildvara (tieslietu ministrs), norādot, ka tas nav savienojams ar tiesību uz efektīvu tiesisko aizsardzību garantēšanas principu.
- 50 Tomēr Polijas krimināltiesību sistēmā par rajona prokuroru augstākstāvoši prokurori un ģenerālprokurors (kas vienlaikus ir tieslietu ministrs, t.i., izpildvara) jebkurā laikā un jebkurā lietā var nolemt, lai rajona prokurors pieņemtu citādu izdarītā nodarījuma juridisko kvalifikāciju nekā sākotnējo, pieprasītu piemērot drošības līdzekli – pagaidu apcietinājumu, piemērotu ar brīvības atņemšanu saistītus drošības līdzekļus, izvirzītu apsūdzību vai izbeigtu procesu, vai neņemtu vērā direktīvas, kura noteiktajā termiņā netika transponēta Polijas tiesību aktos, noteikuma tiešo iedarbību.
- 51 Saskaņā ar Prokuratūras likuma 1. panta 2. punktu tieslietu ministrs pilda ģenerālprokurora funkciju un saskaņā ar Prokuratūras likuma 13. panta 2. punktu ir prokuratūras organizatorisko vienību prokuroru priekšnieks. Viņa kompetencē ir izdot rīkojumus, norādījumus un instrukcijas (Prokuratūras likuma 13. panta 1. punkts), un prokuratūras organizatoriskās vienības prokuroram ir pienākums izpildīt izdoto rīkojumu vai instrukciju vai pat priekšnieka norādījumus.
- 52 Prokuroru neatkarība garantē indivīdam, ka šī iestāde ievēros tiesiskumu. Tas garantē tiesības uz taisnīgu un objektīvu tiesu. Tomēr pašreizējā Polijas Republikas normatīvajā regulējumā *de facto* politiķis, t.i., vienlaikus tieslietu ministrs un ģenerālprokurors, var ietekmēt jebkura kriminālprocesa norisi un pat netieši (īstenojot tā saukto “atturošo ietekmi”) ietekmēt tiesas lēmumus, un vēl jo vairāk viņa pakļautībā esošo prokuratūru prokurorus.

- 53 Saistībā ar tā sauktās “atturošās ietekmes” izmantošanu attiecībā uz prokuroriem, iesniedzējtiesa atsauca uz Prokuratūras likuma 106. panta 3. punktu, kurā ir paredzēta iespēja deleģēt prokuroru bez viņa piekrišanas uz 12 mēnešiem gadā uz prokuratūru vietā, kur atrodas prokurora dzīvesvieta, vai uz prokuratūru vietā, kurā atrodas prokuratūra, kura ir deleģētā prokurora darba vieta. Šādai norīkošanai būtu jābūt izņēmuma gadījumam, tomēr no 2016. gada 4. marta līdz 2019. gada 31. decembrim vismaz 60 prokurori tika pārcelti uz zemāka līmeņa struktūrvienībām, kas bija sava veida disciplinārsods. Cits – tikpat bargs – sava veida disciplinārsoda veids ir prokurora norīkošana darbā citā prokuratūrā ārpus viņa darba vietas vai dzīvesvietas uz laiku līdz 6 mēnešiem bez viņa piekrišanas. Iesniedzējtiesa uzskata, ka spiediens (“atturošā ietekme”) uz tiesībsardzības iestādi tiek izdarīts, lai šī iestāde tieši nepiemērotu Savienības tiesības.
- 54 Tiesas interpretācija šajā sakarā ir nepieciešama, lai noskaidrotu, vai Savienības tiesību principi ir jāinterpretē tādējādi, ka tie nepieļauj tādas valsts tiesību normas, saskaņā ar kurām ir iespējams radīt spiedienu uz tiesībsardzības iestādēm tādā veidā, kas ierobežo vai novērš Savienības tiesību tiešu piemērojamību šajās iestādēs, it īpaši tādas valsts tiesību normas, kas attur tiesnesi vai prokuroru noliegt šo valsts tiesību sekas, lai garantētu Savienības tiesību normu pilnīgu efektivitāti. Ja atbildes uz šiem jautājumiem nav sniegtas, pastāv nopietns risks – neatkarīgi no atbildēm uz 1. līdz 12. jautājumu –, ka notiesājošais spriedums nebūs izpildāms saskaņā ar valsts tiesību aktiem, jo valsts tiesību sistēmā pastāv represīvi (minētā pazemināšana amatā vai pārcelšana) un intervences rakstura (norādījumi un instrukcijas) mehānismi, kas to var faktiski padarīt neiespējamu.
- 55 Atbilstīgi Tiesas Reglamenta 105. panta 1. punktam *Sąd Rejonowy we Wrocławku* lūdz izskatīt lietu paātrinātā tiesvedībā.